

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Dr. Szabó Zoltán:

Feljegyzés a néprajzi ismeretterjesztés kiszélesítéséről

Hálásak vagyunk a Néprajzi Társaság választmányának, hogy idevágó javaslatunkat rövid írásba foglaltságában is elfogadta.¹ Az előszóba szánt részletesebb kifejtést és indoklást rögzítjük itt hozzá írásban.

A néprajz tudományának *felépitménye*: az egyetemek szaktudósainak, a múzeumok, Adattár szakembereinek munkája, könyvekben, folyóiratban megjelenő publikációk. Idesorolnánk a felolvasó ülések, esetleges vándorgyűlések előadóit, előadásait és előadássorozatait.

Az ezután következő szint egy olyan *ismeretterjesztés*, mely ha el is érne helyenként a szélesebb néprétegekhez, elsősorban még nem ezek jelentenék a legszélesebb bázist! TIT előadások közé jó előadók előadásainak beillesztése. A meglévő gyűjtőhálózat gyűjtőinek, szakkör-vezetőknek írásban, megyei vagy tájegységi találkozókra való instruálása jelentené itt azt, amit jobb híján *középfoknak* neveznénk. Ida tarthatnák még a múzeumok néprajzi osztályának időnként változó anyagú kiállításainak rendezése és vezetéssel való bemutatása.

A legszélesebb bázist azonban olyan közlési és népszerűsítési módok jelentenék, melyek népünk egészére – a tömegesedés idején így is mondanánk: – tömegekre számíthatnának. Itt pedig a szakkönyv, a szakfolyóirat, az egy terembe zárt hallgatóságnak szóló előadás nem elegendő. Ide ezek érnek el: *rádió, tévé, film*. Nem mintha ezeknek nem lennének eddig is néprajzi jellegű szolgálataik és szolgálattevők, pl. Falusi életképek (Kispista István, Volly), népdalcsokrok, melyek értéke olykor megkérdőjelezendő... De nem kell részleteznünk, hogy elsősorban nem *csak ennyit* s nemcsak *ilyesmit* értünk igazi néprajzi szolgálat alatt. Rendszeresség, tervszerűség, színvonal itt a hangsúlyos követelmények. Néprajzi negyedóráknak vagy „10 perceknek” olyan rendszeresen kellene épülni a heti programokba, mint pl. Lőrincze „Édes anyanyelvünk” adásainak. (Még kabarétréfák poenjévé is lett!)

Még rádióközlésben is különbséget lehetne tenni olyan jellegű adások, szolgáltatások közt, melyek a néprajzi ismereteket – elvibb jelleggel – *közismeretté* igyekeznének tenni. Ez nem jelentene szűrkéséget, unalmat, hiszen illusztráló anyagunk hihetetlen gazdag. S nemcsak versről, klasszikus zenedarabról lehet és kell bemutatni, *mi benne a szép*, hanem néprajzi értékekről is. A rádiós anyag aztán bizonyos százalékában meglévő néprajzi anyagot, megvilágított nép-

¹ Dr. Szabó Zoltán (1902–1965) a Sárospataki Református Kollégium teológiai akadémiajában professzora volt annak megszűntéig (1951). Az ő nevéhez fűződik a regös cserkészlet, a népi hagyományápolás kiterjesztése, dr. Újszászy Kálmán professzortársával a Sárospataki Népfőiskola megalapítása. Noszvaji lelkészként bekapcsolódott a Néprajzi Múzeum által szervezett önkéntes gyűjtőmozgalomba, munkái megtalálhatók az Ethnológiai Adattárban, ilyen irányú munkásságának összefoglalása pedig a Vallási Néprajz II. című tanulmánygyűjteményben (Bp. 1985). Ezt az 1964. június 27-én kelt írását a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben őrzött gépiratból (Analekta 2694) közöljük. Végén a szerző kézírásával ez a megjegyzés olvasható: „Ezt a feljegyzést Ortutay kérte és kapta, s ezenkívül Morvay Péter, ki a javaslat nyomán megbízást kapott arra, hogy e kérdésnek felelőse legyen.” A néprajzi ismeretterjesztés és – közvetve – az oktatás múltjának tanulságos dokumentumaként közöljük ezt a kiadatlan írást. (Szerk.)

rajzi ismereteket tenne egy némileg eltérő célkitűzéssel: *közismertté*. (Mennyi rejtett tartalékot mozgósíthatna ilyen rendszeres hatásgyakorlás. Az egyszerű paraszt igencsak felnőtt korában tudta meg, hogy „prózában” beszél. Néhányan – talán még nem túl későn – megtudhatnák, hogy néprajzi értékek közt élnek, esetleg termelnek ilyeneket, vagy mellettük kallódik, megy veszendőbe, feledésbe ilyesmi.)

Csak azért említem, hogy több mint két éve vagyok a magyar rádió, tévé közvélemény-kutató osztályának önkéntes munkása, hogy alátámasszam, mennyire igyekeztünk emiatt is egyfelől a műsoranyagnak, másfelől a hallgatók, nézők igényeinek, kívánságainak, a kapott anyaghoz való viszonyának, irányíthatóságának problémáival megismerkedni. Van helye, szükségessége, öntudatosítható igénye a néprajzi jellegű közléseknek úgy a műsorban, mint a hallgatóságban, illetve a tévénézőkben is.

Ha rádióra gondolunk, nemcsak az egész országra sugárzó Kossuth és Petőfi adókra gondolunk, (az URH-műsorok kialakítása még kezdeti stádiumban van, a készülékek többsége nem is alkalmas ennek vételére), hanem a helyi adókra is. Ezek a rövid műsoridőben is nem annyira programszegénységben, mint programszürkeségben szenvednek – tisztelve a kivételeket. A helyi adó különösen alkalmas arra, hogy a kisugárzásában fekvő tájak néprajzi értékeivel foglalkozzék. Mint ahogyan erre helyi-közzel jó példát mutat Pécs és Szolnok. (Pécs adójával igen ügyesen gazdálkodik a Történelmi Társulat helyi csoportja is.) De szerintünk kellene jól megválasztott néprajzi adásoknak rendszeresen kerülni a külföldi magyarok számára sugárzott műsorokra is!

A tévével kapcsolatos kérdésekkel együtt a *néprajzi film*, kisfilm problémái is felvetődnek. Nem merőben ismeretlen terep ez sem. A rendszeresség, módszeresség jelenti az előrelépést. És mennyi gazdag lehetőség: a cigándiak keménycsárdása vagy a pingáló asszonyok munkája színesben. S nem kellene csak a magyar határokon elül maradni: népek népi táncainak bemutatásához – úgy vélem – nem is nehéz lenne bárholnán csereanyagot kapni, ha már egyszer van mit cserélni.

Még inkább címszavakban felvetünk néhány idevágó gondolatot:

1. *Néprajzi bélyegeink* is vannak, ami kitűnő népszerűsítő és ismeretterjesztő mód. Vannak; hála a posta filatelista bélyegtervezőinek, kik egy-egy ötletszerű tervnél a néprajzi szakértőket is megkérdezték. De h az utóbbiak *ajánlanák* az ezután következő sorozatokat...

2. Egyetemi városaink némelyikében Budapesten kívül szépen munkálkodó néprajzi csoportok vannak (Debrecen, Szeged). Nem lehetne-e, nem kellene-e ilyeneket életre hívni ott is, ahol még nincsenek? Megyei városokban, nagy tájegységek központi helyein (Hegyalja: Sárospatak; Bükk-Bükkalja: Miskolc, Eger; Mátravidék: Gyöngyös stb.)

3. Amikor néprajzról szólunk, nemcsak a parasztságra, falura gondolunk. Az üzemi munkásságra és munkásokéra, esetleg a külföldön nagyobb települési egységekben élő magyarságra is.

4. Az ismertetésben, népszerűsítésben egyébként sem kellene csak határaink közé szorulnunk. A szomszéd népek néprajza – közös vagy egymással vonatkozásban lévő értékeivel, jelenségeivel – különösképpen hangsúlyos. De bárholnán vetülnek elének a népi élet színei, megnyilatkozásai: mind érdeklődésre tarthatnak számot. (Kérdezzük meg nemcsak a falusi, hanem a városi könyvtárak könyvtárosait, milyen kapósak az utazási, világjáró könyvek, elsősorban azok, melyekben – kalandok mellett – sok a néprajzi érdekesség is.)

5. Érintkező tudomány- és munkaágakkal (történelmi, irodalomtörténeti, nyelvtudományi társaságokkal) is lehetne szélesíteni, egyben intenzívnálni a kapcsolatot. Vannak problémáink, melyek munkaközösséget, kollektív együttműködést igényelnek. Sőt, régészek is rászorulnak néprajzi ismeretekre és viszont (paleoethnográfia).

Társaságunk [a Magyar Néprajzi Társaság] motívuma mindebben nem a szakfoglaltság vagy szakhiúság, hanem e mindenestől népközelségre kötelező szakfelelősség.

